

CZAKÓ GÁBOR
Pozsonyi csata

Igen jellegzetes a népek történelemírása. Hasonlít a jövődő főnök számára készült önéletrajzokhoz. Némelyik ország szerzői hosszú műveket írnak nemzetük dicső múltjáról, hatalmas sikereiről, néha még olyan győztes ütközeteiről is, amelyeket érdeklődés hiányában meg sem tartottak.

Magyarországon éppen ellenkező szokás járja. Sikereinkről hallgatni kell, mint például Bulcsú nyugat-európai „hosszú hadjáratáról”, amelynek során a nagy hadvezér diadalok sorát aratta a Rajna innen-ső és túlsó partján fekvő, félig-meddig önálló germán és frank fejedelemségek, városállamok területén. A műveletek távlati célja nyilván a földérintés volt: mi van az Ennsen túl? Hát a Rajnán túl? És a túlon túl? Ehhez járult a zsákmányszerzés. Bizony helytelen, de mind a mai napig a vesztes fél fizeti a győztes költségeit, függetlenül attól, hogy kinek volt „igaza”.

Sokkal különösebb, hogy Bulcsú dicsőséges nagy Európa-járása mellett, a Pireneusokon is túljutó „kalandozásnál” is döbbenetesebb esemény volt a 907. július 4–7. között vívott pozsonyi csata. Egyrészt a résztvevők hatalmas száma, másrészt a hadművelet célja, harmadrészt az eredménye miatt. Negyedrészt azért, mert magyar nemzedékek sora a kommunizmus betörése óta alig-alig hallott róla, noha ez a harc volt a végső, a honfoglalást befejező és nyugati határunkat hosszú időre meghatározó ütközet.

Kezdjük azzal, hogy a világtájunkon akkoriban elhatalmasodott germán uralom eleve nem nézte jó szemmel a más életmódú, más fajú, nyelvű, kultúrájú hunok, avarok, magyarok megjelenését. Volt rá okuk, mert eleinte óriási vereségeket szenvedtek tőlük-tőlünk. Ennél fogva el akarták takarítani a kellemetlen szomszédokat, jelen esetben bennünket, azaz a 9–10. századi őseinket.

*

Ha belegondolunk, a helyzet most is hasonló, azzal a különbséggel, hogy a kapitalizmussal együtt föltalálódott a komprádor-burzsoázia is, vagyis az az értelmiség, amely jelentős anyagi és intellektuális vagyonnal bír, és amit sose szégyell fegyverként

használni a bennszülöttek ellen bevételgyarapítása végett. Tehát nem kell az Ober Enns-ről küldeni a támadó hadat. Az itt van már rég a szűkülő határainkon belül, de ennél ezerszer veszedelmesebb a kishitűség a lelkünkben.

Kinek a lelkében nem dolgozik elszánt rendőrangyal, aki állandóan int, hogyan, mit ne, és ha mégis, csináld másként, amit teszel, tedd meg, ha muszáj, de lényegéből kiforgatva?!

Amikor néhány éve már elég mélyre merültem anyanyelvünk és ó-történetünk kutatásában, sokan intettek, jaj, ne, légy óvatos, leharapják a fejedet! Hogy kik, arra nem tértek ki az éber figyelmeztetők, akiknek valahonnan biztos tudomásuk volt a honi fejleharapók működéséről. Az ő fejüket nem harapták le, annál inkább a szívüket rágták szét.

*

Lássuk a pozsonyi csatát!

Az 1100. évfordulón konferenciát tartottak a nagy jelentőségű hadieseményről, előtte néhány cikk jelent itt-ott, de a tankönyvekben egy mukk sem, holott a középkor számunkra legjelentősebb ütközete volt a honfoglalás után. A középkorban talán csak Muhi és a Nándorfehérvár körüli harc volt hozzá fogható.

Legjobb tudomásom szerint, ami lehet téves is, a hivatalos műjeget egy bizonyos 2006. március 21-én a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum rendezésében, egy műhelybeszélgetés keretében kezdték törögetni. Fél évszázaddal a szovjet iga ránk erőszakolása után! Komoly cikk jelent meg az MK Katonai Felderítő Hivatal periodikájában, a Felderítő Szemle V. évfolyam 3. számában (2006. szeptember), amelyben a szerző hosszasan részletezi hazánk nyugati határainak kialakulását, és az ott emelt, elsősorban nyugati erődítményeket, és persze a gyepű kialakulását, méreteit stb. Majd rátér a csata leírására.

*

A jelenleg elérhető források igen szűkszávuak. Korabeli helyszíni tudósítás, hadijelentés eddig nem került elő, viszont, mint majdnem mindenütt, itt is akadnak kerülőutak. A *Salzburgi Évkönyv* említi a helyszínt, Brezalausburgot. A vár és város akkoriban a Brasl avespurch vagy Brezalauspurc nevet viselte, amelyet a történészek megfeleltettek Pozsony későbbi német nevével, Pressburggal.

Azonban az említett *Évkönyv* évszázadokig lappangott, s csak 1921-ben került elő. Párdarabja, a *Sváb Évkönyv* említi a dátumot és a bajor–frank vereséget, de helyszínt nem ad. Ezek az évkönyvek, annalesek sokat segítettek a kutatásban. Nemkülönb az ún. nekrológiumok, azaz halottas könyvek, amelyek a csata eseményeinek részletezése nélkül közlik az akkor megholt, háborúba járók nevét. Ezeket egybegyűjtötte Aventinus (1477–1534) bajor történetíró, a *Bajor évkönyv* című hétkötetes munkájában. Amennyire tehetette, forrásokat használt, ám a homályba merült eseményeket a maga erejéből pótolta. Művét nem fordították le magyarra, még a ránk nézve tanulságos részeit sem.

*

A ZAOL nevű zala megyei hírportálon (2015. 02. 27. 09:50) megjelent Magyar Hajnalka beszélgetése Prof. dr. Szőke Béla Miklós történésszel, a Karoling kor kutatójával, aki szerint a nevezetes ütközet, amelyben a magyarok fényes győzelmet arattak a bajor–frank hadak fölött, nem Pozsony, hanem Zalavár mellett zajlott, 907 júliusában.

Magyar Hajnalka így idézi a professzort: „A csata pontos időpontját, július 4-ét és/vagy 5-ét csak a bajor évkönyvírók ismerték, a helyszín nevét, Brezalauspurc és Braslavespurch alakban pedig csak két salzburgi kolostori évkönyvben jegyezték fel.”

Mikor és hogyan lett az ütközetből pozsonyi csata?

Ezekből a gyér adatokból Aventinus (1477–1534) alkotott pozsonyi csatát, úgy 600 évvel később, a *Bajor évkönyv* című művében. A humanista történetíró ugyanis úgy kamatoztatta nagy forrásismeretét, hogy a hasonló nevű történeti szereplők és helyszínek neveit összekombinálta, az eseményeket pedig analógiás alapon kiegészítette, vagy akár teljes egészében rekonstruálta. Brezalauspurcot (vagy Braslavespurchot) így azonosította a saját korában már jelentős Prezesburg (vagy Pressburg) várával, s helyezte ennek alapján a hadjárat felvonulási útvona-

Műhelyből I. (vegyes technika, vászon, 40 × 40 cm, 2018)

lát a Duna mellé. A folyó több jelentős hadjáratban kulcsszerepet játszott, amelyekről a korabeli források részletesen beszámoltak, így ezekre támaszkodva már könnyen rekonstruálható volt Aventinus számára a „pozsonyi csata” lefolyása. Ezért „tudjuk” úgy, hogy a Duna két partján és a Dunán vonult fel a sereg, és több napon át dúlt a csata a pozsonyi vár alatt.

(Érdekes, hogy dr. Szőke Béla Miklós professzor úr e tudását magában tartotta, hiszen a csata tiltó listára került. Nem tudjuk, hogy mennyire és mennyi ideig félt. Ez természetesen nem ítélet, mert a félelem – akár a bátorság – személyre szabott tulajdonság. Ki-ki a magáéval küzd. Ennek határát kívülálló soha nem ismerheti, kizárólag az, aki átéli.

Ezért más félelméről senki nem ítélhet.)

*

Az uralkodó vélemény szerint a frank–bajor csapatok három hadoszlopban vonultak föl. Nyilván a biztonság, a megfelelő ellátás és a részek közötti összeköttetés fönntarthatósága végett. Egyetlen menetszlop beláthatatlanul hosszú lett volna, a vele járó támadhatósággal együtt.

A Duna északi, azaz pozsonyi partján menetelt az egyik, a másik a délin, a harmadik a hajóhaddal tartott, ami egyúttal az utánpótlást is szállította. Itt kell megemlíteni, hogy a honfoglalás – jelenlegi tudomásunk szerint – 895-96-ban történt, a Dunántúl birtokba vétele pedig pár év múlva, kb. 900-ban. A pozsonyi ütközetre ehhez képest igen hamar, 907-ben került sor. Tehát a honfoglalás hadműveleteihez tartozik. Ellenfeleink természetesen nem akarták, hogy őseink gyökeret eresszenek a Kárpát-medencében, kiismerjék adottságait, otthonukká tegyék, és a már ott lakókat beépítsék új államukba. Magunkat ismerve, ez akkor sem lehetett könnyű, ha az itteni nép egy – nem tudjuk, mekkora – része magyarul beszélt.

*

A frank trónon ekkor IV. (Gyermek) Lajos (900–911) ült – akinek nevében Hatto mainzi érsek kormányozta az országot. A hadjáratot támogatta a pápa és több püspök. Állítólag mintegy 100 000 harcos gyűlt össze Ennsburgban. Ha ennek fele igaz, az is hatalmas sereg. 907 júniusában indultak a vitézek, élükön Theotmár salzburgi érsekkel és Liutpold bajor örgróffal – némely forrás hercegnek nevezi –, hogy „kiirtsák a magyarokat”.

A korabeli viszonyokhoz képest a frank–bajor vezetők elég hamar megállapodtak a teendőikben, a haditerv főbb vonalaiban, kiépítették az utánpótlási vonalakat, felszerelték a szárazföldi erőket és a dunai flotillát. Ne feledjük, hogy a középkorban vagyunk. A kövezett utak még továbbra is római maradványok, nincsenek fegyvergyárak, utánpótlás raktárak. Telefon, rádió? Az üzeneteket oda-vissza futárok vitték, akiknek a döntések előkészítésében, a műveletek összehangolásában óriási szerepük volt.

A hajók szállították az élelmet és fegyvereket, a kötszereket, ruhákat, mai kifejezéssel élve: a teljes hadtápot. A parton kétfelől talpalt, lovagolt a hadsereg zöme. A tartalék csapatok vízen utaztak a két hadtest között, hogy szükség esetén bármelyiket megsegítsék.

*

Itt vissza kell térnünk dr. Szőke Béla Miklós professzor úrnak a zalavári helyszínre tett javaslatára. A nehézfegyverzetű bajor–frank haderő vajon miként küzdötte volna át magát a Rába, a Rábca, majd a Zala mocsarain? Márpedig a seregek a harcosok

és a lovak itatása miatt a folyók közelében kellett volna maradnia. És ha eljut a had Zalavárig, s elfoglalja, ugyan mit kezd vele? Utána átvált a dél-balaton mocsarakhoz? Hol győzi le a magyar sereget? És ami a legfőbb: hol irtja ki őseinket, ami – ne feledjük – a hadjárat fő célja volt. Feladatukat a bajor–frank vezérek szem előtt tartották. Ezért Pozsony megszállására sem fecsérelték erejüket.

*

Ami Aventinust illeti, ő ugyan bő fél évezreddel később élt, ám forrásai korabeliek voltak! Közvetlenül a csata után keletkezett iratokat, köztük halotti anyakönyvi adatokat dolgozott föl!

Veszprémy László *Egy elfeledett diadal – a 907. évi Pozsonyi csata* című művében így méltatja a nagy bajor történészt: „Aventinus a bajor történelem egyik legjobb ismerője volt. Hét esztendőn át járta Bajorország városait és kolostorait, s rengeteg feljegyzést készített. Kutatásai eredményeként számos középkori munkát ő adott ki elsőként, továbbá számos város, egyház és kolostor történetét külön is összefoglalta (Scheyern, Passau, Alt-Ötting stb.). [...] A numizmatikusok rendkívül nagyra értékelik az érmék iránti érdeklődését, miként nevezték már az első diplomatikusnak (oklevélszakértőnek) is. 1517–1519. évi utazását – amikor majdnem száz helyszínt keresett fel források után kutatva – csak *'Iter bavaricum'*-ként emlegetik, de voltak 'kedvenc' levéltárai, ahová többször is visszatért. Műve bevezetőjében maga is rendkívül büszkén vallja, hogy »szó szerint leírtam minden fennmaradt kéziratot, oklevelet, privilégiumot, levelet, krónikát, verset, mondást, történetet, mise- és imádságoskönyvet, kalendáriumot, nekrológiumot, szentek életét, [...] érmet, sírkövet, feliratot.«¹

*

Több mint érdekes, hogy 1945-ig történészeink közül többen írtak a csatáról, éppen Aventinus és a mi kutatóink nyomán, de ez a fonal a kommunizmus be- és kitörésével megszakadt. A pozsonyi diadal *törlődött* a történetírók érdeklődési köréből, továbbá a tankönyvekből is! Azok a tudósok, hadtörténészek, akik

¹ HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2008. Világháló: Torma és Veszprémy 2008. <http://mek.oszk.hu/14600/14671/14671.pdf>. 201.

a II. világháború előtt ezzel a kérdéssel foglalkoztak, vagy elmenekültek, vagy meghúzták magukat. Ennél fogva a dicsőséges ütközetről, amely lényegében a honfoglalás befejezését jelentette, többé szó sem esett. Sem a tankönyvekben, sem a tudományosnak minősített világban.

Az történt ugyanis, hogy a pozsonyi csatában a frank és bajor nemesség megtizedelődött. A megmaradt világi és egyházi hatalmasságok ezért kénytelenek voltak elfogadni a magyar honfoglalás tényét és következményeit.

Nem érthető, de úgy-ahogy magyarázható a kommunista rendszer tilalma, miszerint a magyarok ne-hogy bármilyen okból fölemeljék a fejüket. Ám ez a tilalom még a „rendszer váltás” – 1990 – után is hatályban maradt! Lényegében a bevezetőben említett tanácskozásig, tehát 2006-ig. Az 1956-os forradalomtól számítva még kerek fél évszázadig! A „miért” megválaszolása külön tanulmányt érdemelne. Itt csak annyit jegyeznek meg, hogy a jelek szerint a honi magyarságtudomány, és ezen belül nyelv- és történettudományunk együttes gúzsba kötöttsége még az úgynevezett rendszerváltással sem szűnt meg!

*

Egyes kutatók szerint seregünket Árpád fejedelem személyesen vezényelte. Azt is mondják, hogy felnőtt fia is vele voltak, ráadásul hozzáteszik, hogy Árpád a csata idején halt meg. Arról, hogy harc közben esett-e el, vagy más körülmények között lelte halálát, nincs adat, csak vélemény. Véleményem szerint, ez valószínűtlen, hiszen a kézitusák korában kizárható, hogy az uralkodó, aki egyúttal fővezér is, minden feltűnés nélkül hősi halált haljon a csatamezőn, testőrei körében.

Nincs adatunk az állítólag vele tartó három legidősebb fiáról – Tarhos, Jelek/Üllő, Jutocsa/Jutas – sem, viszont tény, hogy a legkisebb fű, Zolta/Zsolt/Solt örökölte atyjától a kormánypalcát.

*

A háború kiváltó oka Kurszán kündü és kísérete törbe csalása, és a Fischa folyó melletti meggyilkolása volt, 904-ben. Kurszánt béketárgyalásra hívták a frank királyságba, amelynek keleti tartománya a frankok hűbérese, Bajorország, akkori nevén Bajor örgrófság volt.

A csata leírása a korabeli nekrológiumok (halottas könyvek), valamint a már említett Johannes Aventinus hat évszázaddal későbbi írásaiból maradt ránk. Az ütközet maga július 4-én és 5-én zajlott le, esetleg 7-éig eltarthattak az utóvédharcok. Sőt, a nekrológiumok szerint, korábban is voltak halálesetek, már a felvonulás közben.

*

Aventinus így írja le a csatát *Annales Boiorum* című művében: „Germánia és a bajorok királya, Lajos az egész Bajorországra kiterjedt újoncozás után a bajorok új városába, Ennsvárba megy [...] Hadat üzennek a magyaroknak, a Duna mindkét partján megindulnak a bajor előkelők harcra kész és támadó sereggel. Gyermek Lajos Burchard passauai püspökkel, Aribo prefektussal Ennsburgban marad vissza.

A hadvezérek a csapatokat három részre tagolják. Luitpold, az osztrák határ parancsnoka az északi parton, Theotmar salzburgi érsek pedig a délin halad [...], a Dunán pedig hajókon a király rokona, a semnonok vezére Sighard és a bajor urak, Rathold, Hatto, Meginward és Isangrim vezetik a csapatokat. De a magyarok sem maradnak tétlenek és gondatlanok, komolyan felkészülve tűnnek fel, mindent, ami hasznukra lehet, fegyvereket, katonákat, lovakat jó előre készenlétkébe helyeztek [...] Mintha csak ürge lovakkal akarnák áttörni a harc vonalat, nagy erővel támadnak, hatalmas nyíl felhőt bocsátanak ki. A bajorokat a szaruíjaikból kilőtt nyílvesszőkkel borítják el, majd ismét hátrálnak. Gyorsabbak nehéz fegyverzetel felszerelt seregünknel, amikor még azt hisszük, hogy távol vannak, már ott is teremnek, s amilyen gyorsan jönnek, ugyanolyan gyorsan el is tűnnek. Amikor már azt hiszed, hogy győztél, a legnagyobb veszélyben találod magad [...] Elsőprő rohammal ott teremnek, ugyanolyan hirtelen eltűnnek, először menekülést színlelnek, majd lovaikat megfordítva támadnak, nyilaznak, és dárdát vetnek, jobbról, balról, szemből vagy éppen hátulról körbe száguldoznak, kifárasztják a mieinket, majd minden oldalról ránt rontanak, a megfáradt bajorokat letámadják, fölébük kerekednek, eltiporják és legyilkolják őket. [...]

A magyarok éjjel a Dunán titkon átúsztatnak, Lajos legátusát, Luitpoldot (egész csapatával együtt) a táborban megölik. A rákövetkező napon azokkal végeznek, akik a hajókon tartózkodtak. Három napon át folyamatosan folyik a harc az égiek harag-

vásának közepette: a bajor nemesség legnagyobb része elpusztul, a köznépet számolás nélkül vágják le.”²

*

Csapataink már a csata első napján égő nyilakkal felgyújtották a német hajóhadat. Sieghardt is csak néhányadmagával menekült meg, s vitte a hírt a királynak Ennsburgba. Elesett a parancsokok zöme: Luitpold, Ditmár érsek, Utto freisingi és Zakariás brixeni püspök, három apát és tizenkilenc gróf.

Az üldöző magyar lovasság levágta a menekülteket, majd Ennsburghoz érve megfutamodást színlelt. A vár őrségének még új volt a csel, és üldözésükre indult. A magyar osztag kellő időben és alkalmas helyen visszafordulván megsemmisítette őket. A menekülő király alig jutott el Passauig.

*

A pozsonyi csata nem egyszerűen briliáns hadvezéri teljesítménynek tekinthető, meg a színlelt megfuta-

modások bemutatójának. Bizony, a honfoglalás utáni időszak legjelentősebb magyar hadi eseménye volt. Ha éppen nem *a leg-leg*, ugyanis több mint egy évszázadra tisztázta a térség erőviszonyait, és ezzel lezárta az országalapítás folyamatát. 1030-ig a németek nem is kísérleteztek hazánk elleni támadással.

A magyar taktika azonos a *szkíta taktikával*, amit az avarok is sikerrel alkalmaztak a bizánciak ellen (Theophilaktos Simokattés: *Világtörténelem*).

Hérodotosz szerint Kr. e. 513-ban a Dáriusz (Dārayavauš) elől visszavonuló szkíták felégették földjeiket, betömték kútjaikat. Az éhező-szomjazó perzsa seregnek, 80 000 fős veszteség után, vissza kellett vonulnia.

II. Konrád német-római császár a pozsonyi csata után egy és egynegyed évszázaddal 1030 júniusában megtámadta Magyarországot. Hadát személyesen vezette – a Vértes hegységig jutott. Szent István kiéheztette, majd Bécsnél bekerítette, és elfogta a menekülő német sereg maradékát. Hogy a szkíta taktikával élt volna, arról szó sem esik a történelmi szakmunkákban.

Sebaj, az idő nekünk dolgozik...

2 Torma és Veszprémy, 2008. 214–215. (Veszprémy László fordítása.)

Műhelyemből 2. (vegyes technika, vászon, 40 × 40 cm, 2018)